

盂蘭盆とは何か

Kion signifas Ulambano?

山口真一 / Yamaguti Sin'iti

日本の夏を象徴する風物詩の一つにお盆あるいは盆おどりがあります。

日本では現在、地域によって異なりますが、新暦の8月15日を「お盆」と称して、各種の行事が行われることが多いようです。(月遅れのお盆)。しかし、東京などでは新暦の7月15日を、また沖縄などでは旧暦の7月15日をお盆としています。新暦の8月15日は終戦記念日でもあり、戦死者への追悼の念がこの日をより感慨深いものに行っているのかもしれませんが。

お盆は「盂蘭盆会」の省略であり、その語源はサンスクリット語の「ウランバーナ」に由来する、という説明がしばしばなされます。であるならば、お盆はお彼岸と同様、仏教行事の一つといえそうですが、事情はもう少し複雑なようで、仏教伝来以前の日本の祖霊信仰が、中国由来の「盂蘭盆経」と結びつき、奈良時代からは朝廷の行事となったのが始まりのようです。しかし近年、「盂蘭盆」の語源は「ウランバーナ」ではなく、古代イラン語で「靈魂」を意味する「ウルヴァン」であるとの説もあります。イラン系民族であるソグド人が奉じるゾロアスター教で、死者の靈魂＝ウルヴァンを祀る儀礼があり、それが中国にもたらされ

Unu el la sezonaj eventoj, kiuj reprezentas japanian someron, estas ulambano aŭ ulambana danco.

Nun en Japanio oni okazigas diversajn eventojn sub la nomo de ulambano, la 15-an de aŭgusto (laŭ la suna kalendaro) en multaj lokoj, sed ankaŭ la 15-an de julio (laŭ la suna kalendaro) en Tokio k.a., aŭ la 15-an de julio (laŭ la luna kalendaro) en Okinavo k.a. La 15-a de aŭgusto laŭ la suna kalendaro estas ankaŭ la tago de la militofino, kaj la kondolenco al la viktimoj dum la batalo igas nin pli pensemaj por tiu ĉi tago.

Ulambano, japane *bon*, devenis de la sanskrita vorto *ullambana*; tiel oni ofte klarigas. Se tio estas ĝusta, ulambano estas unu el la budhismaj festoj, same kiel ekvinoska festo. Sed la afero estas pli komplika. Prapatrismo en praa Japanio antaŭ la enkonduko de budhismo ligiĝis kun la rakonto en la Sutro pri Ulambano, kiu venis el Ĉinio, kaj en la epoko Nara la mikada kortego alprenis ulambanon kiel oficialan feston. Sed lastatempe aperis la nova teorio, ke ulambano devenis ne de sanskrita *ullambana*, sed de *urvan*, kiu signifas animon en la antikva irana lingvo. (Esperanta vorto "ulambano" devenis kompreneble de la sanskrito.) Antikva irana gento, sogdo, kredis zoroastrismon, kiu havis la kulton por

さらに道教で贖罪を請う祭祀である「中元」と一体化したそうです。

中国や日本で「盂蘭盆」が先祖供養や死者儀礼の祭祀とされている事実から考えると、これを、「先祖」あるいは「靈魂」という観念を持たなかった初期仏教と結びつけることは無理がありそうです。実際、インドはもちろん、上座部仏教圏およびチベット仏教圏では「お盆」に相当する行事はありません。

そもそも「盂蘭盆」を仏教に結びつけたのは、『仏説盂蘭盆経』に説かれるところによります。このお経は、『父母恩重経』もそうですが、中国で成立した、いわゆる「偽経」です。他のお経だって、本当に釈尊が説かれた内容を忠実に再現しているわけではないと思われるかもしれません。インドで成立した大乘経典の作者は、少なくとも主観的には「これこそが釈尊の真意」との意識を持っていたのに対し、中国で成立した「偽経」の作者には別の意図がありました。

仏教では出家者を敬うことを教えますが、出家というのは家族の絆を捨てることです。自身が家族をもたず、当然子どもを設けることはありません。これは、祖先を祀り、父母に孝行を尽くすことを重んじる中国古来の伝統に反します。ゆえに、中国では仏教に対して「道徳を破壊するもの」とする批判がしばしばなされました。これに対し、中国仏教徒は、中国社会の旧来の観念となんとか折り合いをつけるため、「仏教でも祖先や父母をけっして

adori *urvan*, mortintan animon. La kulto venis al Ĉinio kaj miksiĝis kun la taoisma festo *zhongyuan*, en kiu oni petas indulgi mortintajn kulpojn.

Estas la fakto, ke oni rigardas ulambanon kiel feston por kulti prapatrojn aŭ mortintojn. Tial estas neeble, ke tiu kulto havas rilaton kun budhismo, kiu ne havas la ideon pri mortinta animo. Efektive en Barato kaj en la regionoj de teravada kaj tibeta budhismoj oni ne havas festojn similajn al ulambana festo.

Do, kio ligis ulambanon kun budhismo? Tio estas rakonto en la Sutro pri Ulambano. Tiu ĉi sutro, same kiel la Sutro pri Favoro de Gepatroj, estas tiel nomata "falsa sutro", kiu naskiĝis en Ĉinio. Eble vi opinias, ke ankaŭ aliaj multaj sutroj ne tre fidele rezervas la originalajn predikojn de Ŝakja-munio. Verkintoj de mahajanaj sutroj, kiuj naskiĝis en Bharato, havis almenaŭ la subjektivan motivon, ke ĝuste tiu estas la vera intenco de Ŝakja-munio. Sed verkintoj de "falsaj sutroj" en Ĉinio havis alian motivon.

Laŭ budhisma instruo bikŝuo estas valora ano. Fariĝi bikŝuo signifas forlasi hejmon kaj forĵeti familion. Bikŝuo ne edziniĝas nek havas gefilojn. Tio kontraŭstaras ĉinan malnovan tradicion, kiu estimas kulti siajn prapatrojn kaj rekompenci siajn gepatrojn por ilia favoro. Tial en Ĉinio oni ofte atakis budhismon, kritikante ke budhismo detruas moralon. Ĉinaj budhanoj sentis necesecon kompromisi kun ĉina malnova ideo kaj refuti, ke budhismo ne malzorgas pri prapatroj

おろそかにするわけではない」と反論する必要が出てきたため、『父母恩重経』『盂蘭盆経』で父母への報恩と先祖供養の必要性を説いたのです。

これを「仏教の伝統に背く」として非難することはできないと思います。何とか中国に仏教を根付かせるために妥協点を探った努力の結果ではないでしょうか。『盂蘭盆経』が狭義の仏説でないとしても、そこには学ぶべき点があります。

『盂蘭盆経』の内容は次のようになっています。安居の最中、目連尊者が亡くなった母親の姿を探すと、餓鬼道に堕ちているのを見つけた。飢餓に苦しむ母を見て、水や食べ物を差し出したが、ことごとく口に入る直前に炎となって、母親の口には入らなかった。哀れに思い、釈尊に相談したところ、「あなたの母親は生前に物惜しみをした罪で餓鬼道に堕ちた。安居の最後の日にすべての比丘に食べ物を施せば、母親にもその施しの一端が口に入るだろう」と答えた。その通りに実行して、比丘のすべてに布施を行い、比丘たちは飲んだり食べたり踊ったり大喜びをした（盆踊りの起源ともいわれています）。するとその喜びは餓鬼たちにも伝わり、母親は食物を得た、と。

この話にはおかしな点が二つあります。まず目連尊者は出家の身として、他の比丘たちに施しをするための蓄えを持っているはずはありません。第二に、布施を受けた比丘たちが喜んで踊ったりするのは戒律に反します（布施を受けるとき、食事をするときは無言

kaj gepatroj. Pro tio la Sutro pri Favoro de Gepatroj kaj la Sutro pri Ulambano predike admonis nin al rekompenco de gepatroj kaj al kulto de prapatroj.

Ĉu tio ĉi perfidas tradicion de budhismo? Mi pensas, ne. Tio estas la rezulto de plejbla klopodo al enradikigo de budhismo en Ĉinio. Eĉ se la Sutro pri Ulambano ne estas Budha prediko en la strikta senco, ni trovas tie lernindan punkton.

La enhavo de la Sutro pri Ulambano estas jene: Dum la somera seminario Maŭdgaljajana serĉis la figuron de sia mortinta patrino, kiu troviĝis en la mondo de malsatuloj. Ĉar ŝi suferas pro malsatego, li donis al ŝi akvon kaj manĝaĵojn. Sed ili ĉiuj forbruliĝis, kiam ŝi estis prenonta ilin. Li estis tre malĝoja pro tio kaj demandis Ŝakjamunion; li respondis, "Via patrino malsupreniĝis al la mondo de malsatulo, ĉar ŝi estis avara dum la vivo. Sed se vi donos manĝaĵojn al ĉiuj bikŝuoj en la lasta tago de la seminario, parteton de la donitaĵoj prenos via patrino." Laŭ la konsilo li donacis al ĉiuj bikŝuoj, kaj ili tre ĝojis manĝante, trinkante kaj dancante. (Jen la origino de bon-danco en Japanio.) La ĝojo transiris al malsatuloj, kaj la patrino povis manĝi.

Tiu ĉi rakonto havas du malraciajn punktojn. Unue, Maŭdgaljajana kiel bikŝuo ne povis havi provizaĵon por donaci al aliaj bikŝuoj. Due, se bikŝuoj ĝojas kaj dancas pro donaco, tio kontraŭas la disciplinaron (Bikŝuoj devas esti silentaj, kiam ili ricevas

でなければなりません。踊ることもそれを見ることも禁止)。つまり、すぐにそれと分かる作り話です。この話を創作した作者の意図が何かあるのではないのでしょうか。

ここで考えるべきは、目連尊者の母親は何の罪を犯したのか、ということです。これについては次のような話が伝わっています。目連の母は慈愛にあふれ、我が子をたいそうかわいがっていました。ある日、彼女の家を托鉢修行者がとおりにかかりましたが、彼女は一杯の水を恵むこともしませんでした。その理由は、「もし我が子が家に帰ってきた時に、飲み物食べ物がなかったらかわいそう。これは我が子のために残しておきたい」という考えからでした。世間的には立派な母親と称されるかもしれませんが、我が子のみをかわいがる、その愛情が仇となったのです。仏教が肉親の愛情を必ずしも重視しない所以でもあります。

『盂蘭盆経』は一読すると親への孝行を讃えているようにもみえますが、もっと深い意味が含んでいます。愛情が煩惱でもあることを鋭く決っています。我が子を愛しく思う、というよりは、我が子だけを愛しく思う。このような愛情のあり方が行きつく先が「我執」でありましょう。現代の私たちの多くが、目連尊者の母と同じ罪をおかしているのではないのでしょうか。その罪を悔悟する証しが「衆僧供養」です。母親一人を供養するのではなく、すべての人々を供養する精神が大切であることを、この経は教えています。

donacojn kaj prenas manĝaĵojn. Ili devas ne danci, nek spekti dancon.) Do, la rakonto tuj evidentiĝas fikcia. Ĉu la aŭtoro, kiu verkis tiun ĉi rakonton, ne havis ian intencon?

La esenca punkto por pripensi tion estas en tio, kian krimon faris la patrino de Maŭdgaljajana. Pri ŝi troviĝas jena anekdoto: ŝi estis plena de patrina favoro kaj tre amis sian filon. Iun tagon, almozula ŝramano preterpasis ŝian domon, sed ŝi tute ne donacis al li, ne eĉ glason da akvo. Ŝi pensis, "Kiam mia filo revenos hejmen, se al li mankos manĝaĵoj kaj trinkaĵoj, li estos kompatinda. Mi volas konservi akvon por mia filo." Eble ŝi estus laŭdata kiel bona patrino laŭ sekulara vidpunkto. Sed ŝia amo, kiu direktiĝas nur al ŝia filo, fariĝis malutila kontraŭ ŝi mem. Jen la kialo, ke budhismo ne ĉiam metas valoron sur amon interne de familianoj.

Se oni legas supraĵe la Sutron pri Ulambano, ĝi ŝajne laŭdas servemon al gepatroj. Sed ĝi inkludas pli profundan signifon, mi pensas. Ĝi akre malkovras, ke amo estas aliflanke blinda pasio. Ni amas niajn gefilojn, pli ĝuste dirite, ni amas nur niajn gefilojn. Tia ĉi amo kondukas al egoisma amo aŭ persisto al memo. Multaj homoj en la nuna tempo kulpas same kiel la patrino de Maŭdgaljajana, ĉu ne? "Donaco al ĉiuj bikŝuoj" montras memkritikon pri sia kulpo. La Sutro instruas al ni, ke ni devas havi la emon donaci ne nur al nia patrino sed al ĉiuj homoj.